

Toelichting programma 11 december 2022_1500 Wormerveerse Vermaning

Een reis vol lichtvoetigheid van het begin van de negentiende naar het midden van de twintigste eeuw. Dat is het recital dat bariton Emmanuel Franco en pianiste Mirsa Adami vandaag brengen. Het bewijst dat het lied, pure emotie, humor van alle tijden is, of het nu deel uitmaakt van een opera, een cyclus of zoals Vincenzo Bellini's *Vaga luna, che inargenti* een zelfstandig werk is.

Vaga luna, che inargenti verscheen in 1838, drie jaar na Bellini's vroege dood bij Casa Ricordi als onderdeel van de *Tre ariette inedite*. In 1935, op de honderdste sterfdag van Bellini bracht Ricordi het werk opnieuw uit in een collectie met vijftien zelfstandige liederen onder de titel *Compositioni di Camera*. Het lied stamt uit de vroege jaren twintig van de negentiende eeuw. Bellini studeerde in Napels en was nog niet de bekende operacomponist die hij zou worden. Het charmante liefdesliedje heeft al alle lyriek in zich die Bellini tot een groot operacomponist zou maken.

Waar in vele andere Europese landen en de Verenigde Staten aan het einde van de negentiende eeuw vooral de operette en de musical opkwamen, zweerde de componisten in de Spaanstalige landen bij de zarzuela. De vorm bestaat al sinds de zeventiende eeuw en groeide in de tweede helft van de negentiende eeuw uit tot het Spaanse antwoord op de operette en de opera comique. De Spaanse componist Jacinto Guerrero groeide in de eerste helft van de twintigste eeuw uit tot een van de grote zarzuelacomponisten met *Los Gavilanes* (De haviken) uit 1923 als bekendste werk. Het is het verhaal van de vijftigjarige Juan die terugkeert naar het vissersdorp waar hij opgroeide en waar hij wilde trouwen met zijn jeugdliefde Adriana. Wat haar moeder verbood omdat hij te arm zou zijn. Hij maakte fortuin in Peru en is terug om alsnog met zijn geliefde te trouwen. In het meeslepende **Mi aldea** uit de eerste akte verzekert hij dat hij 'zijn dorp' nooit vergeten is.

Toen Gioachino Rossini in 1817 *La Cenerentola* voltooide, was hij pas 25 jaar en een beroemd man. Hij had al zo'n twintig opera's achter zijn naam staan en zijn *Barbiere di Siviglia* was twee jaar eerder uitgegroeid tot een groot succes. Ook zijn opera gebaseerd op het sprookje van Assepoester zou na een matig ontvangen première uitgroeien tot een triomf. Vooral omdat elke aria een schot in de roos is. **Come un'ape ne'giorni d'aprile** is de aria van de bediende Dandini die gekleed in de kleren van de prins de dochters van Don Magnifico uitnodigt voor het bal, in de hoop dat diens stiefdochter Angelina ook meekomt. Angelina en de echte prins zijn inmiddels voor elkaar gevallen en Dandini neemt met briljant belcanto de honneurs waar.

Met **Oh, Sainte Medaille... Avant de quitter ces lieux** schreef Charles Gounod een van de meest geliefde bariton-aria's uit het operarepertoire. Toch gebeurde dat pas in tweede instantie. De aria zat nog niet in de eerste versie van de opera *Faust* uit 1859. Pas nadat een bariton klaagde dat hij niet zoveel te zingen had, voegde Gounod deze aria van Valentin, de broer van de onfortuinlijke Marguerite toe. Aan het begin van de tweede acte mijmert hij bij een talisman die hij van zijn zus heeft gekregen over het feit dat hij naar het front moet en zijn zus onbeschermd moet achterlaten. Hoewel zijn vriend Siebel daarna belooft een oogje in het zeil te houden, kan Faust later dankzij het pact met Mefistofeles Marguerite verleiden.

Het **Allegro vivace**, het eerste deel uit Beethovens Sonate op. 31 nr. 1, vormt een vrolijk rustpunt tussen het vocale geweld. Het werk sluit met zijn humor en ironie aan bij de aria's op het programma. Beethoven schreef deze zestiende pianosonate in 1802 kort nadat hij zijn

beroemde Heiligenstadt Testament had geschreven waarin hij uitweidde over zijn opkomende doofheid. Het werk is duidelijk een begin van Beethovens middenperiode waarin hij de basis legt voor de romantische sonate. Dat is vooral duidelijk in de tweede themagroep waarin Beethoven snel schakelt tussen majeur en mineur, een kenmerk dat hij later veelvuldig gebruikte en dat bij Schubert uitgroeide tot een voornaam stijlmiddel.

Het succes van Gaetano Donizetti's *L'Elisir d'amore* lag niet alleen aan de beroemde tenoraria *Una furtiva lagrima*. De hele opera uit 1832 zit vol memorabele melodieën. Dat begint al direct in de eerste acte met het voorstellen van de vier hoofdpersonages, de romantische Nemorino, de door hem geliefde Adina, zijn rivaal Belcore en zelfverklaarde wonderdokter Dulcamara. Als deze laatste zich voorstelt met de aria **Udite, udite, o rustici** beweert hij voor alles een middel te hebben. De goedkope wijn die hij als liefdesdrank aan Nemorino verkoopt zorgt voor desastreuze gevolgen, maar uiteraard vinden de twee geliefden elkaar uiteindelijk in deze klucht die nog steeds een van de meest gespeelde opera's ter wereld is.

Hoewel de Engelse componist Roger Quilter ook orkestwerken en kamermuziek schreef, rust zijn bescheiden reputatie buiten zijn vaderland vooral op zijn liederen. Net als Percy Grainger en Cyril Scott studeerde hij enige tijd in Frankfurt waar de liefde voor het lied ongetwijfeld gevoed werd. Zoals een goed Engelsman betaamt ging Quilter al snel te rade bij William Shakespeare voor teksten. In 1905 kwam hij met de *Three Shakespeare Songs* waarvan vooral het eerste lied **Come away, death** enige populariteit genoot en geniet. Net als het charmante liefdesliedje **O Mistress Mine** is *Come away, death* afkomstig uit de komedie *Twelfth Night*.

In de jaren zeventig kreeg Leonard Bernstein de opdracht een werk te schrijven om het tweehonderdjarig bestaan van de Verenigde Staten in 1976 luister bij te zetten. De componist kreeg het werk niet af en de opdracht werd ingetrokken. Toch hield het oorspronkelijke idee om een beeld te schetsen van 'het artistieke verleden van Amerika door de ogen van een hedendaags kunstenaar' Bernstein bezighouden. In 1977 voltooide hij *Songfest*, dertien liederen, duetten, trio's en sextetten voor zes vocalisten en orkest gebaseerd op 13 gedichten van belangwekkende Amerikaanse dichters uit de geschiedenis. Met **To what you said**, vaak uitgevoerd in een bewerking voor bariton, cello en piano, klinkt na het openingssextet en twee solo's de derde solo. Het lied is gebaseerd op een destijds net ontdekt en niet eerder gepubliceerd gedicht van Walt Whitman over zijn geheimgehouden homoseksualiteit. De vorm komt na een lange inleiding het dichtst in de buurt van een 'gewoon' lied.

Op dat 'gewone' lied had George Gershwin aan het begin van de twintigste eeuw zo ongeveer het patent. Naast vele bijdragen aan de musicalgeschiedenis en het *American Songbook* was hij ook een 'gewoon' componist die in zijn orkest-, kamermuziek- en solowerken de invloed van de blues en de jazz de klassieke muziek binnenbracht. Zo ook in zijn **Three preludes** die hij in 1926 in première bracht. Het oorspronkelijke doel was een set van 24 preludes te schrijven, maar het kwam uiteindelijk slechts tot de uitvoering van zes preludes. Daarvan bleven er uiteindelijk slechts drie over die Gershwin publiceerde als zijn *Three preludes*. Twee andere preludes publiceerde hij herschreven voor viool en piano als *Short story*. In de drie preludes komen vele bekende Gershwinmotieven langs in de Latin-feel van de eerste, het bluesy wiegeliedje van de tweede en de naar eigen zeggen 'Spaanse stemming' van de laatste prelude.

Paul Janssen